

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

Pr. Drd. Ștefan ARGATU, Univ. „Ștefan cel Mare” Suceava

Rezumat

Mitropolitul Nicolae Bălan a fost unul din marii teologi ai vremii, îndrumător al culturii bisericești, militant pentru pace și apropiere între confesiuni, unul din inițiatorii și promotorii de seamă ai ecumenismului românesc. El a militat în permanență pentru participarea Bisericii Ortodoxe Române la întrunirile ecumenice internaționale.

Cuvinte Cheie: ecumenic, Congres, Sfântul Sinod, Stat, Constituție, cooperare, Mișcarea Ecumenică, Adunarea Eparhială, francmason, greco-catolic.

După alegerea ca mitropolit al Ardealului (1920), Nicolae Bălan și-a arătat deschiderea față de celelalte biserici creștine (evangelică, luterană, calvină) în ceea ce privește dialogul și relațiile inter-bisericești. Acest lucru a făcut ca populația din Ardeal să treacă mai ușor peste vicisitudinile care s-au abătut asupra lor.

Pe aceste considerente, Sf. Sinod al Bisericii noastre a luat hotărârea de a-l trimite pe mitropolit în august 1925, în fruntea unei delegații alcătuită din teologi ortodocși români la primul Congres al Mișcării „Life and Work”¹ (Viață și Acțiune). Lucrările acestui Congres s-au desfășurat la Stockholm², între 19-30 august 1925, din inițiativa arhiepiscopului Nathan Soderblom de Uppsala, în momentul în care întreaga creștinătate sărbătorea împlinirea a 1600 de ani de la primul Sinod ecumenic de la Niceea (325).

Din delegația română condusă de Nicolae Bălan au făcut parte mitropolitul Nectarie Cotlarciuc al Bucovinei, episcopul Vartolomeu Stănescu al Râmnicului, arhimandritul Iuliu Scriban, profesorul Ioan Lupaș, profesorul de teologie Vasile Ispir și consilierul arhiepiscopesc Trandafir Scorobeț de la Sibiu (ca însoțitor al mitropolitului Bălan).

¹ Alexandru Moraru, *Biserica Ortodoxă Română între anii 1885-2000. Dialog teologic și ecumenic*, vol. III, tom. II, E.I.B.M.B.O.R., București, 2006, p.327.

² Pr. Prof. Dr. Mircea Păcurariu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului. La 100 de ani de la naștere*, în „B.O.R.”, an C, Nr. 5-6, 1982, pp. 494-517.

Participanții la Congres au abordat următoarele teme:

1. Misiunea Bisericii în raport cu scopurile Providenței;
2. Biserica și problemele economice și industriale;
3. Biserica și problema socială;
4. Biserica și relațiile internaționale;
5. Biserica și educația religioasă;
6. Metode de cooperare între creștini.

Delegația română și-a adus o contribuție însemnată la lucrările Congresului, după cum rezultă din articolele și cronicile publicate de membrii ei în periodicele bisericești sau din rapoartele întocmite de mitropolitul Nicolae Bălan și episcopul Vartolomeu Stănescu, și prezentate Sfântului Sinod³.

Episcopul Vartolomeu Stănescu a prezentat comunicarea intitulată „Educația copiilor” iar profesorul Ioan Lupaș a vorbit despre manualele didactice de istorie și religie.

Mitropolitul Nicolae Bălan a făcut o intervenție la raportul privind „Biserica și problemele economice și industriale”, în ședința din 21 august. Tot la aceeași temă a luat cuvântul și episcopul Vartolomeu Stănescu. Arhimandritul Iuliu Scriban a luat cuvântul la raportul privind „Biserica și relațiile internaționale”, iar profesorul Vasile Ispir a participat la discuțiile referitoare la „Cooperarea între Bisericile creștine”⁴.

Mitropolitul Nicolae a rostit o cuvântare, în după amiaza zilei de 23 august 1925, în biserica Engelbrecht⁵, în care spunea: „*Dar aducem mulțumită lui Dumnezeu că totuși ni s-a păstrat un larg teren comun, al credinței și al iubirii, scutit de contraziceri și împărecheri, impunându-ne nouă tuturor datoria de a lucra cu puteri unite pentru o colaborare rodnică și ducătoarea la scop întru propășirea operei sfinte a lui Hristos și a împărăției Lui pe pământ. Contribuțiile diferitelor Biserici creștine adunându-le laolaltă printr-o cooperare frățească, vrem să reconstruim acea simfonie plină de armonie care va arăta plenitudinea spirituală și bogăția creștinismului în minunata lui frumusețe. Lăsați-ne să ne pătrundem de îndemnul apostolului Pavel, trimis comunității sale iubite din Efes: «Ci adevărați fiind întru dragoste, să creștem întru el toate, care este capul Hristos ...»*

A bătut ceasul în care trebuie să ne hotărâm să luăm marea ofensivă a iubirii creștine în această lume sfâșiată de ură, de necredință și de egoism, ofensiva acelei tainice puteri a iubirii, care e mai presus de toate, care toate le iartă, toate

³ Mircea Păcurariu, *Solii ortodoxiei românești la Stockholm în 1925*, în Revista „Candela”, an VIII, Nr. 3 (32), pp. 13-14.

⁴ Ibidem, p. 15.

⁵ Nicolae Bălan, *Biserica și viața*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1947, pp. 49-54, (articol intitulat *Veni Creator Spiritus!*).

Pr. Drd. Ștefan Argatu

*le rabdă și are înțelegere deplină pentru alții, acea sfântă putere a iubirii întru Hristos, căreia marele apostol al lumii i-a cântat într-un mod copleșitor un imn atât de înalt și de măreț*⁶.

La încheierea lucrărilor Congresului s-a hotărât ca activitatea acestuia să fie perpetuată de un „Comitet de continuare general”, în care a fost ales ca membru permanent patriarhul Miron Cristea, iar ca membri ajutători mitropolitul Nicolae Bălan și arhimandritul Iuliu Scriban. Din acesta s-a constituit apoi un comitet executiv în care a fost cooptat și arhimandritul Iuliu Scriban⁷.

La reîntoarcerea în țară mitropolitul Nicolae Bălan a înaintat un raport către Sf. Sinod – prezentat apoi fragmentar și Adunării eparhiale în ședința din 20 aprilie 1926⁸ în care afirma: „*Participarea delegației Bisericii noastre la Congresul de la Stockholm e menită să deschidă un nou capitol în istoria noastră bisericească.*

Am putut constata că izolarea de curentele mondiale religioase e păgubi-toare. Intrând într-un ritm universal de preocupății etice și sociale creștine, vom putea rezolva mai bine o mulțime de probleme ale vieții interne.

S-au încheiat legături prietenești cu reprezentanții Bisericii anglicane și cu delegații Bisericilor ortodoxe surori, cu care împreună avem să rezolvăm o mulțime de probleme interne ortodoxe.

La Congresul din Stockholm nu a fost vorba de unirea dintre Biserici ci de o colaborare a lor în vederea rezolvării problemelor de viață creștinească, care frământă popoarele azi. Unirea însăși, rezervată planurilor Provedenței, poate să fie treptat pregătită prin asemenea întâlniri.

Pe baza experiențelor câștigate din participarea noastră la conferința din Stockholm, recomandăm Sf. Sinod să nu lipsească a trimite și în viitor delegați ai Bisericii noastre la asemenea conferințe interconfesionale. Prin participarea la asemenea întruniri se remarcă Biserica și țara noastră, se fac cunoscute în străinătate și se înlătură propaganda pe care dușmanii noștri o duc prin toate mijloacele.

*În sânul protestantismului s-a pornit un simțit curent spre ecumenicitate și Biserica Ortodoxă, ca reprezentantă a adevăratei credințe, trebuie să se simtă obligată a-i sta într-ajutor, ca acel curent să găsească mai ușor calea adevărului*⁹.

În august 1926 mitropolitul Nicolae a fost – ca invitat al arhiepiscopului Nathan Soderblom și în calitate de membru al „Comitetului de continuare” al Congresului de la Stockholm – la Conferința de la Berna, participând activ la dezbaterile ce au avut loc¹⁰.

⁶ Ibidem, pp. 52-53.

⁷ Diac. Lect. Univ. Dr. Pavel Cherescu, *Mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului (1920-1955), teolog, ierarh și patriot*, manuscris în A.F.T.O.S., p. 186.

⁸ P.V.A.E., sesiunea reglementară din 1926, Sibiu, 1926, pp. 62-63.

⁹ A.A.S., Dosar I 208/1925.

¹⁰ P.C.N.B., 1927, pp. 86-87 și 90-91.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

La întoarcerea în țară, la 19 septembrie 1926, i-a adresat episcopului Roman Ciorogariu al Oradiei o scrisoare în care îi făcea o prezentare sumară a celor petrecute la Berna. „*Conferința Bisericilor ținută la Berna – scrie înaltul ierarh - s-a ocupat cu aplicarea hotărârilor principale luate în Stockholm. Mișcarea prinde rădăcini tot mai adânci și noi trebuie să luăm parte activă în cadrele ei. Minoritarii de la noi îi dau importanță. Ei au fost reprezentați: sașii prin Dr. Wallbaum iar reformații prin Ugron, fostul președinte al partidului maghiar.*

Au fost reprezentate toate Bisericile ortodoxe: patriarhatele din Orient (afară de cel de la Ierusalim) apoi Biserica din regatul Greciei, din Iugoslavia, cea din Bulgaria, prin mitropolitul de Sofia și un profesor etc., etc. De la noi am fost singur eu.

Prea stăm izolați de lumea mare și de curentele ei. Și nu e bine.

Dintre hotărâri remarc aceea pentru înființarea unui Institut de studii sociale și a unei reviste ca organ a întregii mișcări. Eu am luat de câteva ori cuvântul în numele ortodocșilor.

*Proximul mare congres va avea loc în anul viitor la Lausanne, în Elveția*¹¹.

La recomandarea sa numeroși teologi sibieni au fost trimiși să participe la diferite alte întruniri care au avut loc în perioada interbelică.

În cuvântarea rostită la deschiderea lucrărilor Adunării Eparhiale din 23 aprilie 1944 mitropolitul Nicolae făcea următoarea precizare: „*Fiind întrerupte deocamdată din cauza împrejurărilor de război, legăturile între Bisericile Ortodoxe naționale și celelalte grupări confesionale din Mișcarea Ecumenică, principiile privitoare la pace trebuie să le formulăm fiecare reprezentant al Bisericii din locul unde ne găsim. Noi dorim însă, ca să vină cât mai curând momentul în care să putem relua legăturile cu celelalte grupări creștine, pentru ca întreagă creștinătatea să poată da o formulare comună și plină de autoritate concepției sale despre înfăptuirea păcii mult așteptate*”¹².

De aceea, după cum am arătat mai înainte, imediat după război mitropolitul a reînnotat firul legăturilor personale pe care le-a înfiripat cu diferite personalități și organisme ale mișcării ecumenice.

Astfel, începând din anul 1945 a purtat o corespondență bogată cu Ștefan Zankow, profesor la Academia teologică din Sofia (Bulgaria), abordând probleme în legătură cu necesitatea reluării contactelor cu mișcarea ecumenică, cu celelalte Biserici ortodoxe surori, cu viitorul sinod panortodox¹³.

¹¹ Diac. Lect. Univ. Dr. Pavel Cherescu, *op. cit.*, p. 188.

¹² Nicolae Bălan, *Ortodoxia românească și pacea popoarelor*, în vol. *Mântuiește Doamne poporul Tău*, Sibiu, 1945, p. 237.

¹³ Apud. Pavel Cherescu, *op. cit.*, p. 188 și A.B.M.S.-B., nr. 1003 (relațiile cu Bulgaria); 1031 (oportunitatea relațiilor interortodoxe); 1232 (necesitatea unui sinod panortodox); 1248-1249 (legăturile cu Mișcarea Ecumenică).

Pr. Drd. Ștefan Argatu

În anul 1947 mitropolitul Bălan și-a reluat legăturile cu episcopul Albert Kury din Berna¹⁴. De asemenea, cu Bisericele vechilor catolici din Austria¹⁵, Elveția și Germania¹⁶.

În aceste împrejurări, în anul 1947 mitropolitul a trimis lui Petru Groza un program de politică bisericească, în care făcea și propuneri ce vizau reluarea legăturilor cu celelalte Biserici ortodoxe, pentru că astfel s-ar cimentea solidaritatea ecumenică dintre popoarele ortodoxe; relațiile cu Vaticanul, și îndeosebi cu mișcarea ecumenică¹⁷.

În anul 1954 mitropolitul Nicolae a ridicat în Sf. Sinod problema reluării legăturilor cu Mișcarea Ecumenică. În propunerile pe care le făcea referitor la tematica viitorului pro-sinod ecumenic, el a recomandat și mijloacele de realizare a unității creștinești. Acestea erau:

„a) *Reluarea relațiilor cu celelalte comunități creștine (eterodocși, catolici vechi, romano-catolici, protestanți, neo-protestanți);*

b) *instituirea de comisii ortodoxe și comisii interconfesionale în acest scop;*

c) *Apariția unui organ de publicitate în vederea cunoașterii reciproce și a refacerii unității creștine;*

d) *Stabilirea unei săptămâni de rugăciune comună;*

e) *vizite între ierarhi;*

f) *Schimb de cărți, reviste, profesori, studenți etc.*”¹⁸

În cursul păstoririi sale mitropolitul a păstrat strânse și statornice legături cu Bisericele Ortodoxe surori. Astfel, în septembrie-octombrie 1925¹⁹ a organizat și condus primul mare pelerinaj românesc la Locurile Sfinte, cu 160 de închinători: ierarhi (episcopul Iustinian Teculescu), profesori de teologie (arhim. Andrei Magieru, Aurel Crăciunescu, Grigorie Cristescu, Nicolae Colan), preoți (Pompei Morușca, Virgil Nistor și Iosif Trifa), medici, avocați, negustori, țărani, femei, din întreaga Românie²⁰.

Au vizitat Constantinopolul²¹, Ierusalimul²², Alexandria²³, Cairo și alte orașe. În Țara Sfântă pelerinii au fost însoțiți de mitropolitul Vasile al Ascalonului și arhimandritul Teodorit, și au vizitat toate locurile ce aveau legătură cu viața pămân-

¹⁴ A.B.M.S.-B., nr. 1208, 1209; 1240, 1446.

¹⁵ A.B.M.S.-B., nr. 2067-2068.

¹⁶ A.B.M.S.-B., nr. 2504-2511.

¹⁷ A.B.M.S.-B., nr. 1130-1131.

¹⁸ A.B.M.S.-B., nr. 1704.

¹⁹ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 38.

²⁰ Pavel Cherescu, *op. cit.*, p. 188.

²¹ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 11.

²² Ibidem, p. 38.

²³ Ibidem, p. 29.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

tească a Mântuitorului. S-a săvârșit o Sf. Liturghie la biserica Sf. Mormânt. Cu acest prilej mitropolitul Nicolae a donat patriarhului Damianos suma de 550.000 lei pentru nevoile Patriarhiei Ierusalimului²⁴.

În august - septembrie 1926 mitropolitul Vasile al Ascalonului a vizitat Sibiu, fiind oaspetele mitropolitului Nicolae Bălan²⁵.

Tot în timpul păstoririi sale, mitropolitul a fost vizitat, la Sibiu, de episcopul anglican Herold Buxton al Gibraltarului (octombrie 1937), episcopul auxiliar Roger Beaussart al Parisului, profesorul Ștefan Zankow de la Facultatea de Teologie din Sofia (1940 și 1943) și de patriarhul Alexei al Moscovei și Rusiei (4-5 iunie 1947)²⁶.

În toate acțiunile mari menționate aici, mitropolitul Nicolae a fost secondat cu dragoste și atașament de episcopii săi sufragani. Din generația „veche” consemnăm pe episcopii Ioan Papp de la Arad, Iosif Bădescu de la Caransebeș, Roman Ciorogariu de la Oradea, Nicolae Ivan de la Cluj, apoi „ucenicii” formați de el la Sibiu: Grigorie Comșa de la Arad, Nicolae Colan la Cluj, Nicolae Popoviciu la Oradea, Veniamin Nistor la Caransebeș, Vasile Stan la Sighet (la care se adaugă Vasile Lăzărescu la Caransebeș și Timișoara, Andrei Magieru la Arad), vicarii săi de la Sibiu, Vasile Stan, apoi Teodor Scorobeț. La Sibiu a avut un șir de consilieri de înaltă ținută morală, cu frumoasă pregătire – formați sub îndrumarea sa – care l-au secondat cu devotament nețărmurit în toate acțiunile sale.

Ultimii ani ai vieții mitropolitului i-au fost triști, căci vedea și el starea de declin în care a ajuns țara după instaurarea regimului comunist. Era supravegheat și el îndeaproape de inspectorii („împuterniciții”) „văzuți” ai Ministerului Cultelor, dar și de oamenii „nevăzuți și neștiuți” ai Securității. Poate că odată se vor afla prin arhive și documente inedite despre această perioadă dramatică din istoria neamului și a Bisericii.

De la persoane din anturajul său se știe că în primii ani ai noului regim se vehicula chiar ideea înlăturării sale din scaun. Dar era prea „mare”, prea cunoscut în țară și peste hotare, ca să se atingă cineva de el, să-l clatine din scaun. De aceea a rămas în scaun, dar a fost nevoit să se retragă din viața publică și să se limiteze numai la problemele strict bisericești, acceptând controlul și dispozițiile apărătoare ale organelor de Stat.

În urma repetatelor cereri din partea Patriarhiei ecumenice pentru ca și Biserica Ortodoxă Română să se pronunțe asupra validității Hirotoniilor anglicane, Sfântul Sinod al Bisericii noastre a numit o comisie, formată din ierarhi și profesori de teologie, care avea să studieze această problemă. Președintele acestei co-

²⁴ P.V.A.E., sesiunea reglementară din 1926, Sibiu, 1926, pp. 63-65.

²⁵ A.B.M.S.-B., nr. 2318 (scrisoarea patriarhului Damianos către mitropolitul Bălan, după vizita făcută la Sibiu de mitropolitul Vasile al Ascalonului).

²⁶ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 43.

Pr. Drd. Ștefan Argatu

misii era însăși mitropolitul Nicolae Bălan, urmat de arhieriei: Nectarie Cotlarciuc Mitropolitul Bucovinei, Episcopul Lucian (Triteanu) al Romanului, Episcopul Visarion al Hotinului, Episcopul Vasile al Caransebeșului, arhierul Tit Simedrea și numeroși profesori²⁷. În urma acestei legături cu Biserica Angliei, episcopul anglican de Gibraltar H. Buxton vizitează în octombrie 1937 pe mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului²⁸ și Institutul Teologic din Sibiu²⁹.

Speranțele mitropolitului Nicolae Bălan de a se relua relațiile cu Mișcarea Ecumenică s-au împlinit abia în anul 1961, când Biserica Ortodoxă Română a participat cu o delegație numeroasă la cea de a treia adunare a Consiliului Ecumenic al Bisericilor, care a avut loc la New Delhi (India)³⁰.

În spatele acestor adunări, conferințe și mișcări ecumenice au stat de multe ori persoane care nu au avut scopul nobil pentru care ele au fost concepute și anume: apropierea între biserici și comunitățile religioase. Prin acestea a intrat și curentul francmason – sau organizația francmasonă – în Biserică, care aducea mai multă tulburare, neliniște și neîncredere între membrii Sfântului Sinod. Acest lucru l-a determinat pe mitropolitul Nicolae Bălan al Ardealului să prezinte în ședința Sfântului Sinod din 11 martie 1937 un studiu antimasonic, arătând violențele extremist-xenofobe ale acestei organizații oculte, cum le numește el, și care au ajuns și în sfântul locaș al Bisericii.

„Francmasoneria se prezintă așadar, ca o cvasi-religie cu zeul ei propriu: Hiram. În realitate, ea nu admite o ființă personală la conducerea lumii, precum nu admite un principiu personal în oameni. Ea preconizează un panteism naturalist: Hiram simbolizează forța universală, care își ia temporal măști individuale, prezentându-se sub forma de persoane trecătoare...

Așfel Francmasoneria luptă cu îndârjire să elimine din omenire concepția opusă ei, creștinismul și instituția care-l susține, Biserica...

Când vorbesc metaforic, francmasonii se prezintă ca zidarii, care au să rezidească, sub conducerea lui Hiram, Templul lui Solomon din Ierusalim. Aceasta înseamnă, fără metafore, restabilirea dominației lui Israil asupra lumii întregi. Numai din tendința Francmasoneriei, după republica laică, internațională și extrem de democratică se explică de ce toate revoluțiile, de la cea din 1789 încoace, toate loviturile date creștinismului, principiului monarhic și național, principiului autorității, sunt opera francmasonilor. Din aceste motive, toate statele, care recu-

²⁷ †Tit Simedrea, *O delegație oficială a Bisericii Anglicane vizitează Biserica noastră*, în „B.O.R.”, an LIII, Nr. 3-4, 1935, p. 177.

²⁸ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 249.

²⁹ Mircea Păcurariu, *Monografia Institutului Teologic Universitar din Sibiu 1911-1955*, Teză de Licență în manuscris, în A.F.T.O.S., Sibiu, 1956, p.226.

³⁰ Alexandru Moraru, *op. cit.*, p. 327.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

nosc valoarea principiului național și a factorului creștin au desființat Francmasoneria. Așa a făcut și Italia, prin Mussolini în 1925, și Germania, prin Hitler. În Ungaria a fost desființată, după prăbușirea comunismului lui Bela Kuhn, dovedindu-se că acest comunism a fost creația lojilor...”.

Mitropolitul Nicolae al Ardealului concluzionează: *„Francmasoneria este o organizație mondială, secretă, în care evreii au un însemnat rol, având un rit cvasi-religios, luptând împotriva concepției religios-morale a creștinismului, împotriva principiului monarhic și național, pentru a realiza o republică internațională laică. Ea este un ferment de stricăciune morală, de dezordine socială. Biserica osândește Francmasoneria ca doctrină, ca organizație și ca metodă de lucru ocultă.*

1.14 Hotărârile Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române asupra masoneriei, în 11 martie 1937.

Sfântul Sinod și-a însușit concluziile referatului și a hotărât: „Biserica osândește Francmasoneria ca doctrină, ca organizație și ca metodă de lucru ocultă și în special pentru următoarele motive:

1) *Francmasoneria învață pe adepții ei să renunțe la orice credință și adevăr revelat de Dumnezeu, îndemnându-i să admită numai ceea ce descoperă cu rațiunea lor. Ea propagă astfel necredința și lupta împotriva creștinismului, ale cărui învățături sunt revelate de Dumnezeu, vânând pe cât mai mulți intelectuali, să și-i facă membri și obișnuindu-i pe aceștia să renunțe la credința creștină, Francmasoneria îi rupe de la Biserică, și având în vedere influența însemnată, ce o au intelectualii asupra poporului, e de așteptat ca necredința să se întindă asupra unor cercuri tot mai largi. În fața propagandei anticreștine a acestei organizații, Biserica trebuie să răspundă cu o contra-propagandă.*

2) *Francmasoneria propagă o concepție despre lume panteist-naturalistă, reprobând ideea unui Dumnezeu personal, deosebit de lume și ideea omului ca persoană deosebită, destinată nemuririi.*

3) *Din raționalismul și naturalismul său, Francmasoneria deduce în mod consecvent o morală pur laică, un învățământ laic, reprobând orice principiu moral „heteronom” și orice educație, ce rezultă din credința religioasă și din destinația omului la o viață spirituală eternă. Materialismul și oportunismul cel mai cras în toate acțiunile omului, este concluzia necesară din premisele Francmasoneriei.*

4) *În lojile francmasone se adună la un loc evreii și creștinii, iar Francmasoneria susține, că numai cei ce se adună în lojile ei cunosc adevărul și se înalță deasupra celorlalți oameni. Aceasta însemnează, căci creștinismul nu dă nici un avantaj în ce privește cunoașterea adevărului și dobândirea mântuirii membrilor săi. Biserica (...) nu poate privi impasibilă, cum tocmai dușmanii de moarte ai lui*

Pr. Drd. Ștefan Argatu

Hristos să fie considerați, într-o situație, superiori creștinilor din punct de vedere al cunoașterii adevărurilor, celor mai înalte și al mântuirii.

5) *Francmasoneria practică un cult asemănător celui al misterelor precreeștine. Chiar dacă unii adepți ai ei nu dau nici o însemnătate acestui cult, se vor găsi multe spirite mai naive asupra cărora acest cult să exercite o oarecare forță cvasi-religioasă. În orice caz, prin acest cult, francmasoneria vrea să substituie oricare altă religie, deci și creștinismul.*

În afară de motivele acestea de ordin religios, Biserica mai are în considerare și motive de ordin social, când întreprinde acțiunea sa contra Francmasoneriei.

6) *Francmasoneria este un ferment de continuă și subversivă subminare a ordinii sociale, prin aceea că își face din funcționarii statului, din ofițeri, unelte subordonate ale altei autorități pământești, decât aceleia care reprezintă ordinea stabilită vizibil. Îi face unelte în mâna unor factori neștiuți, încă nici de ei, având să lupte pentru idei și scopuri politice, ce nu le cunosc. E o luptă nesinceră, pe la spate, niciodată nu există o siguranță în viața statului și ordinea stabilită. E o luptă, ce ia în sprijinul ei minciuna și întunericul. Împotriva jurământului creștinesc, pe care acei funcționari l-au prestat Statului, ei dau un jurământ păgânesc.*

7) *Francmasoneria luptă împotriva legii naturale, voită de Dumnezeu, conform căreia omenirea e compusă din națiuni. Biserica Ortodoxă, care a cultivat întotdeauna specificul spiritual al națiunilor și le-a ajutat să-și dobândească libertatea și să-și mențină ființa primejduită de asupritori, nu admite această luptă, pentru exterminarea varietății spirituale din sânul omenirii.*

Măsurile cele mai eficace, ce are să le ia Biserica împotriva acestui dușman al lui Dumnezeu, al ordinii social-morale și al națiunii sunt următoarele:

- *o acțiune persistentă publicistică și orală de demascare a scopurilor activității nefaste a acestei organizații.*

- *îndemnarea intelectualilor români, care se dovedesc a face parte din loji, să le părăsească. În caz contrar, Frăția Ortodoxă Română, extinsă pe toată țara va fi îndemnată să izoleze, pe cei ce preferă să rămână în loji. Biserica le va refuza la moarte slujba înmormântării, în caz că până atunci nu se căiesc. De asemenea le va refuza prezența, ca membri în corporațiile bisericesti.*

- *preoțimea va învăța poporul ce scopuri urmărește acela, care e francmason și-l va sfătui să se ferească și să nu dea votul candidaților ce aparțin lojilor.*

- *Sfântul Sinod acompaniat de toate Corporațiunile bisericesti și Asociațiile religioase se va strădui să convingă Guvernul și Corpurile legiuitoare, să aducă o lege pentru desființarea acestei organizații oculte. În caz că Guvernul nu o va face, Sfântul Sinod se va îngriji să fie adusă o astfel de lege din inițiativă parlamentară”.*

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

Măsurile bisericești au fost tardive deoarece, încunoștiințați de ce se pregăteau, fruntașii masoneriei, în frunte cu Marele Maestru, Jean Pangal s-au „autodesființat”. Comentariul oficial al actului de desființare suna patriotic și gongoric: „o delegație din partea lojii masoneriei naționale, în frunte cu dl. Pangal și însoțit de câțiva fruntași, ingineri și ofițeri superiori, s-au prezentat la Sf. Patriarhie, ca să anunțe oficial pe înaltul ierarh, de actul de autodesființare, pe care l-au hotărât. Motivele arătate și care au dus la această hotărâre sunt: îndreptându-se nenumărate atacuri împotriva acestei loji naționale, că ar fi antimonarhică, antinațională și anticreștină, și vrând să arate că înțelege să fie în serviciul Țării și Dinastiei, și respectuoși față de Biserica strămoșească, membrii acestei loji au hotărât desființarea.

Pe lângă Î.P.S. Patriarh, a luat parte la acest act mitropolitul greco-catolic Alexandru Niculescu al Blajului și arhiepiscopul romano-catolic Alexandru Cesar al Bucureștilor, semnând toți trei telegrama adresată M.S. Regelui, căruia i se aducea la cunoștință această hotărâre a lojii masonice...”³¹

Teșu Solomovici în lucrarea *România masonică* face și el un rezumat al studiului alcătuit de mitropolitul Nicolae Bălan:

„11 martie 1937. Sfântul Sinod aproba studiul violent anti-masonic întocmit de Î.P.S. Nicolae, Mitropolitul Ardealului. Ecurile violențelor extremist-xenofobe ale străzii, din nefericire, au ajuns și în sfântul locaș al Bisericii. Dr. Nicolae, Mitropolitul Ardealului, întocmește un studiu asupra Francmasoneriei, asemenea cercetări istorice și teologice nu erau activități bisericești neobișnuite, dar de această dată „studiul” este prezentat Sfântului Sinod care îl și votează în ședința sa din 11 martie 1937. Nu am căutat numele înalților prelați, care au votat textul Mitropolitului Nicolae, e destul că votul a pecetluit cu autoritatea bisericească mistificarea cea mai crasă a istoriei și obiectivelor francmasoneriei, din câte au pitrocit adversarii masoneriei. Chiar din primul pasaj, mitropolitul denumeste Francmasoneria o „societate secretă”, care „pretinde a avea un scop filosofic și umanitarist”. Mai departe, e demascată existența „gradelor invizibile”, deasupra celor 33 grade de inițiere masonică, care „conduc din umbră toată vasta organizație a Francmasoneriei, în mod unitar, pe tot globul pământesc”. În vârful piramidei, după autorul studiului, stă Patriarhul sau „Împăratul neîncoronat al lumii”. E reprodus și jurământul prestat de candidatul mason: „Jur înaintea Marelui Arhitect al Pământului că nu voi descoperi nimic, nici prin semne, gesturi sau altceva ce poate descoperi și indica, ceva ce nu trebuie descoperit. În caz de încălcare a jurământului, primesc să mi se taie beregata, să mi se scoată ochii, să mi se găurească pieptul, să mi se smulgă inima, să mi se scoată măruntaiele din

³¹ A.S.S., Dosar nr. 428/1937, filele 23-36.

Pr. Drd. Ștefan Argatu

trup, să se ardă, să se prefacă în cenușă și să se arunce în fundul mării sau să se împrăștie în cele patru vânturi pe fața pământului.

Mitropolitul Ardealului trage clopotul de alarmă împotriva evreilor, care au un rol preponderent, chiar dominant în Francmasonerie. Toate gradele înalte și invizibile au fost create și sunt ocupate de ei. Dar cel mai aprig atac este îndreptat împotriva „păgânismului francmasoneriei”. Iată o mostră din studiul amintit: „Masoneria nu este numai o simplă reuniune filantropică sau școală filosofică, ci alcătuiește un sistem mistagogic, care reamintește de vechile religii sau culte misteriac-păgâne, din care își trage obârșia, alcătuiind o urmare și o reînviere a lor ... Raportul acesta al masoneriei cu religiile misteriace se vede de altfel și din cele ce au loc și se săvârșesc în timpul inițierilor. Căci, după cum în cele ce au loc în misterele idolatre vechi, se relua drama luptelor și a morții zeului misteriac, și prin reluarea aceasta mimica a dramei acesteia, cel ce se iniția murea împreună cu patronul religiei misteriace – care întotdeauna era o persoană mitică, simbolizând soarele sau natura, care murea iarna și reînvia primăvara, tot așa și în inițierea celui de al treilea grad al Francmasoneriei. Într-adevăr, treapta aceasta a inițierii alcătuiește o expunere dramatică a morții protectorului masoneriei, Hiram, și un fel de reluare dramatică a morții acestuia în care, cel ce urmează a fi inițiat suferă dimpreună cu el, fiind rănit în aceleași organe și în aceleași locuri ale corpului ca și Hiram... Astfel Francmasoneria, în chip clar, este o religie misteriacă cu totul diferită, separată și străină de religia creștină... Masoneria are slujbe religioase proprii, ca ceremonia învierii în chip de lup, sau botezul masonic, ceremonia recunoașterii căsătoriei sau căsătoria francmasonă, parastasul francmasonic, inaugurarea templului francmasonic etc.”³²

La finalul rezumatului autorul concluzionează:

„Miron Cristea, Patriarhul Bisericii Ortodoxe Române, ar fi spus atunci: Francmasoneria a murit, Dumnezeu s-o ierte.

Culmea e că patriarhul care prezida Sfântul Sinod în 1937 era el însuși mason. Care n-a știut însă să reziste presiunilor regale. Carol al II-lea decisese să domnească ca suveran absolut, desființase partidele politice, nu avea nevoie de o Francmasonerie oficială activă. Așa că a obținut sprijinul Sinodului Bisericii Ortodoxe Române pentru a împinge Masoneria Română în adormire”³³.

Astfel prin această ședință din 11 martie 1937, Sfântul Sinod osândește această organizație ocultă a francmasoneriei și o elimină din viața Bisericii.

Mitropolitul Nicolae Bălan a considerat că este o datorie de conștiință să militeze pentru pace și armonie între biserici, religii și culte, dar și un beneficiu în

³² Tesu Solomovici, *România masonică*, Ed. Tesu, București, 2005, pp. 237-240.

³³ Ibidem, p. 240.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

folosul neamului. El s-a ridicat, în timpul celui de-al doilea război mondial, împotriva prigoanei rasiste îndreptate contra evreilor, a stăruit pentru apărarea vieții și bunurilor acestora, izbutind să salveze de la moarte un număr însemnat de evrei.

Autoritatea politică a statului român a emis o serie de decrete-lege care au avut repercusiuni negative asupra populației de origine evreiască. Cel mai important este Decretul-Lege nr. 711/18 martie 1941, care prevedea modificarea articolului 44 din Legea Cultelor, din 22 aprilie 1928, prin care se interzicea trecerea tuturor persoanelor de peste 18 ani la un alt cult, în special al mozaicilor la creștinism. Legea a întâmpinat, încă de la început, o opoziție din partea Bisericii Ortodoxe, în special din partea patriarhului Nicodim și a mitropolitului Nicolae Bălan, dar și din partea Bisericii Romano - Catolice, prin Andrea Cassulo, nunțiul apostolic la București.

Ca atare, chestiunea fost abordată, pentru început, în ședința Consiliului de Miniștri din 9 mai 1941, unde s-a hotărât ca problema să fie examinată de Consiliul Superior Juridic. La rândul lui, acesta a răspuns solicitării guvernului, prin hotărârea nr. 823 din 11 iulie 1941, în care se spunea: „*Consiliul Superior avizează că Decretul-Lege nr. 711/1941 modifică parțial regimul trecerilor de la un cult la altul, iar interzicerea evreilor de a părăsi religia mozaică este opozabilă deopotrivă tuturor cultelor istorice, inclusiv Bisericii catolice din România*”³⁴.

Mai mult, pentru încălcarea prevederilor Decretului 711/1941 autoritățile de stat doreau punerea în aplicare a articolului 309 din Codul Penal, care spunea: „*Acela care primește și înscrie în rândul credincioșilor săi vreo persoană aparținând altui cult, fără a se fi asigurat mai înainte că a îndeplinit formalitățile necesare de trecere de la cultul căruia i-a aparținut, comite delictul de convertire ilegală și se pedepsește cu închisoare corecțională de la una la trei luni*”³⁵.

Primul protest la această decizie este al lui Nicolae Bălan, mitropolitul Ardealului, care în adresa nr. 4.068 din 2 aprilie 1941, către Radu Rosetti, ministrul Instrucției, Educației, Cultelor și Artelor, spunea: „*Principial, nimeni de pe pământ nu poate opri ca Evanghelia și harul mântuitor al Domnului nostru Iisus Hristos să fie împărtășite oricărui om. Fiul lui Dumnezeu s-a coborât pe pământ și a suferit moartea pe cruce pentru mântuirea tuturor oamenilor cari vor să creadă în El. Cu atât mai puțin este această interdicție de competența statului. El nu se poate face stăpân peste ceea ce nu are, peste harul și peste voința de mântuire a lui Dumnezeu (...). Mai departe nu poate merge, amestecându-se în lucruri de dogmă (...). Vă rugăm, prin urmare, domnule ministru, să binevoiți a retrage Decretul-Lege amintit ca fiind în contradicție cu dogma despre Biserică. Dacă nu ați*

³⁴ Adrian Gabor, Adrian Nicolae Petcu, *Biserica ortodoxă și evreii în timpul lui Antonescu*, în „D. I.”, an VII, Nr. 11 (75), 2002, p. 14.

³⁵ Ibidem.

Pr. Drd. Ștefan Argatu

*face aceasta, suntem nevoiți a vă declara că pentru Biserica pe care o păstoresc, Decretul-Lege împetricinat îl vom considera neavenit*³⁶.

Ședința Sinodului Permanent al B.O.R., din 9 aprilie 1941, a hotărât ca, până la întrunirea Sfântului Sinod, care urma să analizeze în plen situația creată, să se trimită o adresă autorităților prin care se arăta punctul de vedere al Bisericii, insistându-se totodată pentru revocarea Decretului-Lege amintit. La răspunsul negativ al autorităților de stat, Sfântul Sinodul al B.O.R. a hotărât: „*Statul are toată libertatea de a aduce îngrădirile necesare apărării Țării și Ființei Neamului. Biserica însă nu poate abdica de la împlinirea poruncii dată de dumnezeiescul ei întemeietor (...) (Matei, 28, 19). Așadar, Biserica nu poate împiedica botezul celui care-l cere pentru mântuirea lui (...)*”³⁷.

Însă pe lângă intervențiile la autoritățile de stat și discuțiile pe marginea decretului-lege amintit, au fost și gesturi de ajutorare, chiar ocrotire a evreilor creștini sau de religie mozaică, așa cum misiunea Bisericii o proclamă și anume întrajutorarea semenilor.

Încă, înainte de a ajunge mitropolit, pe când era profesor de teologie la Sibiu, la Congresul preoțimii unite de la Cluj, desfășurat la 19 mai 1919, ca reprezentant al preoțimii ortodoxe din Transilvania afirma în cuvântarea sa: „*Nu s-a împărțit Hristos în mijlocul poporului românesc, ci a rămas și ieri și azi și rămâne de-a pururi același*”³⁸. Pentru aceasta toți oamenii trebuie să-și dorească unirea bisericilor așa cum mărturisește patriarhul Antim în enciclica pe care a publicat-o în anul 1895 ca răspuns papei Leon al XIII-lea: „*Orice inimă creștină trebuie să dorească unirea bisericilor; dar mai ales toată lumea ortodoxă, inspirată de adevăratul spirit al pietății, conform scopului dumnezeiesc al întemeierii Bisericii de către Dumnezeu-omul, Mântuitorul nostru Hristos, dorește cu ardoare unirea bisericilor într-un singur canon al credinței și pe baza învățaturii apostolice și tradiționale, fiind piatră unghiulară a ei Iisus Hristos*”³⁹. Acest lucru l-a determinat și ca mitropolit al Ardealului să lupte în continuare pentru această unitate. Astfel la Congresul biblic al preoțimii ortodoxe din Ardeal din anul 1921⁴⁰, în cuvântarea de la Senat din 23 martie 1923 cu ocazia discuției generale asupra Constituției⁴¹ precum și în cuvântarea asupra Proiectului de Lege a Cultelor din 27 martie

³⁶ Ibidem.

³⁷ Ibidem.

³⁸ Ibidem.

³⁹ Pr. Ștefan Argatu, *Stiliștii în România. Istoric. Adevăr. Îndreptare (documente)*, Ed. Mila Creștină, Fălticeni, 2009, p. 33.

⁴⁰ Nicolae Bălan, *Cuvântare rostită la Congresul biblic al preoțimii ortodoxe române din Ardeal (13 Aprilie 1921)*, în „T.R.”an LXIIX, Nr. 31-32, 1921, p. 4.

⁴¹ Idem, *Evanghelia și democrația. Ortodoxia și neamul. Biserica și Statul*, în vol. cit., p. 71.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

1928⁴², își arată încrederea și nădejdea că ruptura ce s-a produs în 1698-1701 în sânul Bisericii Ortodoxe – desprinzându-se din ea Biserica greco-catolică sub ascultarea papei de la Roma – nu a fost decât un incident trecător în lunga istorie a poporului românesc și reunificarea celor două Biserici se va realiza curând.

O primă încercare „oficială” de refacere a unității bisericești a avut loc la 27 februarie 1939 cu prilejul sărbătoririi Constituției, în cadrul căreia mitropoliții Nicolae Bălan de la Sibiu și Alexandru Nicolescu de la Blaj au lansat o chemare-manifest la care au participat aproximativ 50.000 de români ortodocși și uniți. În sala Unirii s-a redactat și semnat un act de către ierarhii Bisericii Ortodoxe și de cei ai Bisericii greco-catolice din Transilvania (lipsește semnătura mitropolitului Nicolescu de la Blaj) și de toți fruntașii ardeleni prezenți (34 persoane) cu următorul conținut: „*Iarăși și iarăși, pentru unirea tuturor, Domnului să ne rugăm! – În amintirea zilei de 27 februarie 1939. Alba Iulia – în sala Unirii politice și de acum înainte și religioase*”⁴³.

Mitropolitul Nicolae Bălan prezent la evenimentele anului 1948 prilejuite de sărbătorirea a 100 de ani de la Adunarea de pe Câmpia Libertății de la Blaj din 1848 prin cuvântarea rostită de el cu acest prilej, a îndemnat încă o dată la unificarea bisericilor zicând: „*Veniți, că noi vă așteptăm cu brațele deschise, veniți acasă...*”⁴⁴.

Astfel la 1 octombrie 1948, s-au adunat la Cluj în sala Liceului Gheorghe Barițiu, 38 de protopopi și preoți delegați ai clerului și poporului greco-catolic, de pe tot întinsul Ardealului, Banatului, Crișanei și Maramureșului spre a cerceta în sobor duhovnicesc, această stare dureroasă a sufletului ardelean, care de două veacuri și jumătate trăiește în dezbinare bisericească.

Președintele adunării a fost ales prin aclamații protopopul Traian Belașcu, secretar, Pr. Aurel Brumboiu, iar membrii protopopul Nicolae Geangalău și Pr. Pavel Madincea. După ce s-a format biroul s-au citit și verificat împuternicirile celor 38 de delegați⁴⁵ din 22 județe, precum și adeziunile date de cei 430 canonici, protopopi și preoți pentru întoarcerea lor la Biserica Ortodoxă și ruperea legăturilor de orice fel cu Roma papală. Dintre cei care au luat cuvântul au fost: Prot. Traian Belașcu, Prot. Sabin Truția. Aici au semnat următoarea Proclamație:

„*Noi subscrișii clerici ai Bisericii greco-catolice din Republica Populară Română, întruniți în sobor duhovnicesc astăzi 1 Octombrie 1948 în sala Liceului*

⁴² Ibidem, pp. 190-195.

⁴³ Nestor Vornicescu, *Pentru refacerea unității Bisericii străbune. Alba Iulia 27 februarie 1939*, în „B.O.R.”, an CVIII, Nr. 7-10, 1990, pp. 155-164.

⁴⁴ „T.R.”, Nr. 9-10/1948.

⁴⁵ ***, *XX de ani de unitate bisericească: 1948-1968*, în „M.A.”, an XIII, Nr. 9-10, 1968, p. 686.

Pr. Drd. Ștefan Argatu

Gheorghe Barițiu din Cluj, scrutându-ne conștiința în temere de Dumnezeu și cu dragoste nemărginită față de poporul român, care în zilele noastre își unește toate forțele în lupta pentru pace, libertate și progres, socotind că s-a împlinit vremea și pentru refacerea unității spirituale a acestui popor, am hotărât: 1.- Să ne reîntoarcem în sânul Bisericii Ortodoxe Române, de la care strămoșii noștri de acum două veacuri și jumătate s-au desprins datorită vitregiei vremurilor de atunci; 2. – Să ne străduim din toate puterile pentru a lămuri conștiințele credincioșilor noștri spre a ne urma cu încredere pilda și a deveni împreună cu frații noștri ortodocși, una după cuvântul Evangheliei, care zice: „toți să fie una , precum Eu și Tatăl una sunt”..... În lumina acestor fapte, proclamând revenirea în sânul Bisericii Ortodoxe Române, în numele nostru și a celor ce ne-au delegat în această adunare, noi hotărâm să rupem legăturile cu Vaticanul. De astăzi înainte nu vom mai da ascultare decât conducătorilor orânduiri de forurile sfintei Biserici Ortodoxe Române”⁴⁶.

Tot aici și acum au întocmit și textul APELULUI adresat clerului și credincioșilor greco-catolici din întreaga țară:

„...Noi mai jos semnații clerici răspunzători în fața lui Dumnezeu și a conștiinței poporului nostru, întruniți în sfânt sobor duhovnicesc în ziua de 1 Octombrie anul Domnului 1948 pentru toate binecuvântatele motive arătate, am hotărât și am înfăptuit reîntoarcerea noastră în sânul Maicii noastre Biserici ortodoxe de care vremelnic ne-am despărțit acum două veacuri și jumătate, să avem cu toții conștiința împăcată că prin acest act istoric servim și vrerii lui Dumnezeu, care pe toți ne vrea să fim una”⁴⁷.

Delegația celor 38 de protopopi și preoți uniți care au luat parte la adunarea de la Cluj au sosit la București în după amiaza zilei de sâmbătă 2 Octombrie 1948 pentru a prezenta Proclamația Sf. Sinod și P.F.P. Patriarh Justinian. Duminică 3 Octombrie după Sf. Liturghie se întrunește Sf. Sinod primind delegația de la Cluj și mișcat de gestul lor P.F.P. Patriarh rostește o cuvântare spunând printre altele: *„Timp de două sute cincizeci de ani am stat despărțiți, dar n-am încetat nici o clipă de a ne ruga pentru unirea într-o credință și într-un duh cu frații noștri cei de un sânge. Și astăzi când privesc fața voastră luminoasă, strânși în jurul scaunului patriarhicesc al Bisericii noastre ortodoxe, exprim cuvintele Scripturii care spune: «Ce bine și ce frumos este când sunt frații împreună». De mult v-am așteptat, de mult am năzuit cu inimile înfrigurate să trăim această zi istorică”⁴⁸.*

În cuvântarea pe care a rostit-o cu acel prilej, mitropolitul Nicolae a făcut următoarea mărturisire:

⁴⁶ Diac. Gheorghe I. Moiescu, *Întregirea Bisericii Românești din Transilvania*, „B.O.R.”, Nr. 9-10, 1948, p.432.

⁴⁷ Ibidem, p. 434.

⁴⁸ Ibidem, pp. 432-464.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

„Refacerea unității bisericești trebuia să se facă la Alba-Iulia, în 1918 deodată cu înfăptuirea unității politice. Dar se vede că bunul Dumnezeu n-a voit să ne hărăzească toate bucuriile deodată, ci ca să ne îndulcească cu ele pe rând, Dumnezeu ne-a dat această bucurie astăzi, învrednicindu-ne să trăim momentul mult așteptat de-a vedea frații reîntorcându-se de bună-voie și cu inima caldă, la sânul Bisericii noastre. Actul acesta rezultă din suferințele înaintașilor noștri, din durerile mucenicilor cari au îndurat chinuri și moartea pentru credința lor, din rugăciunile părinților noștri cari au murit cu dorul acestui mare ideal. Fericiți suntem noi că ni s-a dat să trăim înfăptuirea acestui vis; să vedem cum se strâng rândurile tuturor fiilor poporului nostru în jurul altarelor românești. Precum avem o limbă, așa se cade să ne închinăm și la aceleași altare, arătând cum credința noastră a rămas una ca și cămașa necusută a lui Hristos, neputând fi ruptă de dușmanii noștri. Saltă inimile noastre de bucurie când ne gândim la aportul ce-l veți aduce, iubiiții noștri frați, la sporirea puterilor naționale.

Vă primim cu dragostea cea mai duiosă a sufletelor noastre. Să fiți asigurați de toată caldă noastră iubire frățească și să vă simțiți în sânul Bisericii ortodoxe ca la voi acasă. Căci ea e tot așa de mult și a voastră ca și a noastră. Să ne unim puterile ca să facem împreună educația religioasă a poporului nostru, care e temelie pentru întreg progresul în viața lui.

Ca urmaș al vechilor mitropoliți din vremea unității noastre bisericești de la Alba-Iulia, nu pot să nu mă gândesc la ei acum, să nu le aduc omagiu de recunoștință, să nu pomenesc luptele și jertfele lor pentru susținerea unității de credință a neamului nostru din Ardeal și să nu le fâgăduiesc că vom relua firul de legătură cu marile tradiții ce ne-au lăsat. Va sălta în mormânt șirul lung al înaintașilor noștri luând cunoștință de această înfrățire a poporului nostru în credință, pe care ei au dorit-o atât de mult. Simțim cum ne binecuvântează și cum ne îndeamnă să ne pătrundem de adâncă însemnătate istorică a zilei de azi și să o facem să rodească îmbelșugat în viața de viitor a neamului⁴⁹.

La sfârșitul Sfântului Sinod s-a dat și citit următorul Act Sinodal:

„Astăzi, Duminică 3 Octombrie anul Mântuirii 1948, noi membrii Sinodului Permanent al Bisericii Ortodoxe Române, prin vrerea lui Dumnezeu, cu ajutorul Mântuitorului nostru Iisus Hristos și cu săvârșirea Sfântului Duh, ne-am adunat în sala sinodală din palatul patriarhal pentru ca în ședință solemnă să primim delegația celor 38 de protopopi și preoți ai Bisericii unite greco-catolice veniți la București. Cititu-s-a mai întâi, în auzul tuturor, proclamația făcută la Cluj în ziua de 1 Octombrie 1948 de către această delegație în numele celor 430 de canonici, protopopi și preoți greco-catolici din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș și prin

⁴⁹ Nicolae Bălan, *Se rup pecețile*, Sibiu, 1948, pp. 13-15.

Pr. Drd. Ștefan Argatu

care au hotărât revenirea la sânul Bisericii Ortodoxe române și ruperea legăturilor de orice fel cu Biserica Romei..... Dând urmare acestui act măreț, merit să înlătore spărtura dintre frații de același neam și sânge și să refacă unitatea în credință a tuturor românilor din această de Dumnezeu păzită țară luăm act cu negrăită bucurie de înfăptuirea lui și hotărâm să fie primit întocmai împreună cu toți cei care vor declara că doresc să revină în sânul Bisericii Ortodoxe și să rupă legăturile cu Biserica Romei”⁵⁰.

Semnează:

†Justinian – Patriarhul B.O.R.

†Nicolae, Mitropolitul Ardealului,

†Vasile, Mitropolitul Banatului,

†Firmilian, Arhiepiscopul Craiovei,

†Sebastian, Arhiepiscopul Sucevei și Maramureșului, urmând semnăturile delegaților greco-catolici⁵¹.

În cursul aceleiași luni și în cele următoare sute de alți preoți au revenit la Biserica ortodoxă, împreună cu credincioșii lor⁵².

După hotărârea Sf. Sinod pe 21 Octombrie 1948, la Alba Iulia a avut loc Marea Adunare bisericească ca să consfințească în chip deosebit reîntregirea Bisericii românești din Transilvania la care au participat peste 20000 de oameni.

În cadrul Marii Adunări bisericești s-a întocmit o Moțiune⁵³:

„... Astăzi 21 Octombrie 1948 – la împlinirea a două veacuri și jumătate de când aici în Belgradul Românesc, o parte din strămoșii noștri, amăgiți de minci-noasele promisiuni ale tiranicului imperiu habsburgic și de juruițele uneltitoare ale Iezuiților din acea vreme, au frânt unitatea religioasă a românilor ardeleni, unindu-se cu Roma Papală – noi cler și popor reprezentanții ai tuturor românilor greco-catolici, din Ardeal, Banat, Crișana și Maramureș, ne-am întrunit în această dintâi ședință de scaun a Mitropoliei Transilvaniei, spre a consfinți sărbătorește reînchegarea unității spirituale a poporului nostru.

...Cu conștiința limpede că ne aflăm pe linia marilor noastre răspunderi, în fața istoriei, în fața poporului nostru și în fața lui Dumnezeu declarăm: Că rupem pentru totdeauna legăturile noastre, de orice fel cu Vaticanul și Roma Papală. Că ne încorporăm cu toată ființa noastră în Biserica Ortodoxă Română, de ale cărei învățături de credință și rânduieli canonice înțelegem să ascultăm. Că ne

⁵⁰ Diac. Gheorghe I. Moiescu, *art. cit.*, p. 460.

⁵¹ Ibidem.

⁵² A.B.M.S.-B. - nr. 1289 – 29 de preoți greco-catolici din fostul vicariat al Făgărașului au trecut la ortodoxie până la data de 27 octombrie 1948, urmați apoi de o majoritate covârșitoare de credincioși.

⁵³ Prot. Stavr. Sabin Truția, *Aniversare*, în „M.A.”, an XIII, Nr. 9-10, 1968, p. 654.

Activitatea ecumenică a mitropolitului Nicolae Bălan al Ardealului

vom supune cu fiască dragoste tuturor hotărârilor Sf. Sinod al Bisericii noastre Ortodoxe Române...⁵⁴

În cuvântarea pe care a rostit-o, mitropolitul Nicolae Bălan a spus: „*Fericit sunt eu, urmașul acelor vechi mitropoliți, că mi-a fost dat ca în vremea arhipăstoririi mele să se reîntregească Biserica cea una a tuturor Românilor din Ardeal. Suntem iarăși în Ardeal un singur popor român cu o singură Biserică strămoșească. Bunul Dumnezeu ne-a ajutat să înnodăm firul vechei noastre istorii religioase unitare. Mare dar ne-a hărăzit bunul Dumnezeu, arătându-ne încă odată că El este cu noi*”⁵⁵.

ACT SINODAL DE ANULARE A UNIAȚIEI:

„*Noi, Justinian Patriarhul României, împreună cu frații ierarhi membrii ai Sfântului Sinod al Bisericii Ortodoxe Române, adunându-ne astăzi joi, 21 Octombrie din anul mântuirii 1948 în Biserica Sf. Treimi din Alba Iulia unde a fost vechiul scaun a Mitropoliei române a Bălgradului ardelean, poftiți fiind de față frații ardeleni ca să ne încredințăm de credința clericilor și mirenilor români, care părăsesc uniația și se întorc la Ortodoxie.Cu mare bucurie duhovnicească și cu aleasă dragoste părintească primim în sânul cald al Bisericii Ortodoxe Române, pe toți frații români siliți de vitregia vremurilor să se răzlețească de ortodoxie. Și socotind noi rupte și fără putere vechile declarații de uniație, împreună cu iscăliturile și pecețile lor, încredințăm pe acești fii și frați iubiți că vor afla de-acum înaintea părintească ocrotire din partea noastră a tuturor*”⁵⁶.

După actul Reîntregirii bisericesti mitropolitul Nicolae Bălan a arătat tuturor preoților din cuprinsul eparhiei sale aceeași dragoste părintească și a lucrat la consolidarea acestui act important din istoria Bisericii noastre strămoșești⁵⁷. Acest lucru se vede și în dosarele de corespondență și cele cu acte oficiale (pastorale și circulare)⁵⁸.

Lupta mitropolitului Nicolae Bălan de apropiere între religii și biserici și totodată de pace și armonie, l-a determinat să militeze în permanență pentru refacerea unității Bisericii noastre strămoșești după cum el însuși a mărturisit în cuvântarea⁵⁹ de la instalarea ca mitropolit al Ardealului. Astfel, a considerat, că este

⁵⁴ Ibidem , pp.654-655.

⁵⁵ Nicolae Bălan, *Suntem iarăși una*, Sibiu, 1948, p. 12.

⁵⁶ Gheorghe Lițiu, *Istoria eparhiei Aradului*, în *Episcopia Aradului. Istorie, viață culturală, monumente de artă*, Arad, 1989, pp. 76-77.

⁵⁷ Traian Balașcu, *Rolul Î.P.S. Mitropolit Nicolae în realizarea și consolidarea reîntregirii bisericesti*, în vol. *Omagiu Î.P.S. Sale, Dr. Nicolae Bălan al Ardealului*, vol. II, pp. 63-68.

⁵⁸ A.B.M.S.-B. Dosare de corespondențe, circulare și pastorale către parohiile și protopopiatele din cuprinsul mitropoliei (pastorale la doi, trei și cinci ani de la unirea bisericilor).

⁵⁹ †Nicolae Bălan, *Vrednicia noastră este de la Dumnezeu*, în vol. *Biserica și viața*, Tiparul Tipografiei Arhidiecezane, Sibiu, 1947, pp. 6-14.

Pr. Drd. Ștefan Argatu

o datorie de conștiință să pună din nou problema unității religioase, fiind un lucru plăcut lui Dumnezeu și spre folosul neamului din care facem parte⁶⁰.

Abrevieri

A.A.S. – Arhiva Arhiepiscopiei Sibiului.

A.B.M.S.-B. – Arhiva Bibliotecii Mitropolitane Sibiu, fond Bălan.

A.F.T.O.S. – Arhiva Facultății de Teologie Ortodoxă din Sibiu.

A.S.S. – Arhiva Sfântului Sinod.

B.O.R. – Biserica Ortodoxă Română.

E.I.B.M.B.O.R. – Editura Institutului Biblic și de Misiune a Bisericii Ortodoxe Române.

D.I. – Dosarele Istoriei.

M.A. – Mitropolia Ardealului.

P.C.N.B. – Protocoalele Congresului Național Bisericesc.

P.V.A.E. – Procesele Verbale ale Adunării Eparhiale.

T.R. – Telegraful Român.

⁶⁰ †Nicolae Bălan, *Nu s-a împărțit Hristos*, în *vol. cit.* p. 47.